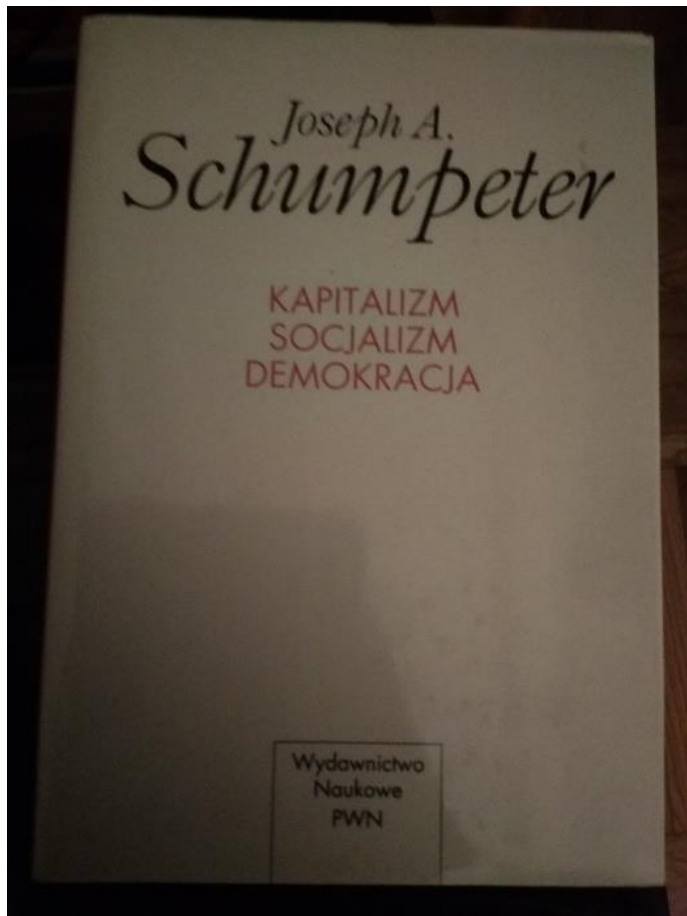

Proceduralne koncepcje demokraciji

Proceduralna koncepcja demokracji

Josepha Aloisa Schumpetera (1883-1950)

1942 „Kapitalizm, socjalizm, demokracja”

„metoda demokratyczna jest tym rozwiązaniem instytucjonalnym dochodzenia do decyzji politycznych, w którym jednostki uzyskują moc decydowania poprzez walkę konkurencyjną o głosy wyborców”.

Twierdzenia ogólne

1. Demokrację należy definiować jako zarządzanie relacjami władzy.

Dwie możliwości:

a/ monopol władzy (jednolita i niepodzielna); Hobbes, Marks, Weber, Nozick.

b/ podzielna: republikanie, Arystoteles, Monteskiusz. Hamilton, Madison

2. Zorganizowane współzawodnictwo o władzę jest lepsze niż alternatywa anarchia/absolutny suweren (monarcha) Hobbesa.

3. Wybór pomiędzy anarchią, absolutyzmem/monopolem władzy a współzawodnictwem jest jedynym, jaki należy brać pod uwagę.

4. Analogia między konkurencją w sensie ekonomicznym a konkurencją w sferze politycznej.

5. Opis demokracji w kategorii przedstawicielstwa zostaje zastąpiony kategorią konsumenckiej suwerenności.

Źródła poglądów J. Schumpetera

1. Max Weber i jego analiza skutków racjonalizacji rzeczywistości społecznej przez państwo kapitalistyczne i rozwijający się aparat biurokratyczny.

- iluzoryczny charakter wolności jednostki w świecie rywalizacji kapitalizmu i socjalizmu;
- racjonalizacja świata i jej konsekwencje, „odczarowanie świata”
- wyczerpywanie źródeł sensu;

- biurokratyzacja państwa narodowego „nieprzydatność” demokracji bezpośredniej
> konkurencyjna demokracja elitystyczna;
- zmiana roli parlamentu: upowszechnienie prawa wyborczego, powstawanie masowych partii politycznych > **suwerenność ludu to polityczny frazes**
- nowoczesna demokracja przedstawicielska to „plebiscytarna demokracja przywództwa”;

Max Weber: demokracja plebiscytarna

- budowana często na przekonaniu o trwałości i pewności prawdy. Wierzy się, że jej depozytariuszem jest lud albo – częściej – polityczny przywódca mający tę zdolność, iż potrafi odczytać rzeczywiste przekonania i pragnienia obywateli. Lud postrzegany jest jako niezróżnicowana masa posiadająca jedną wolę i wspólne pragnienia. Za filozoficznego ojca takiego myślenia uchodzi Jan Jakub Rousseau z jego teorią woli powszechnej.
- Demokracja plebiscytarna podchodzi do obowiązującego prawa bez szczególnego respektu, co nie znaczy, że godzi się na powszechne jego łamanie. Jeśli jednak prawo uniemożliwia spełnienie woli ludu, to musi ustąpić jej pola.

- Demokracja plebiscytarna jest z natury plebejska, a nawet populistyczna. Akty wyborczy lub referendalny mają dla niej przede wszystkim znaczenie legitymizacyjne. Dają podstawę do uprawomocnienia rządzących ekip przywódczych, a bywa, że i jednostek wynoszonych w ten sposób przez lud do władzy i potwierdzających co jakiś czas w drodze głosowań powszechnych swoją pozycję w strukturze państwa.
- Carl Schmitt aklamację plebiscytarną uznawał za jedną z zasadniczych cech legitymowanego autorytaryzmu.

Prawo zatem musi stać po stronie rządzących, a skoro nie zawsze tak jest, należy się odwołać do ludowego poczucia sprawiedliwości, które rozstrzyga w sposób ostateczny.

Wymogi procedury, niekwestionowane zasady prawa (np. domniemanie niewinności) mogą zostać odsunięte na bok, jeśli działanie podjęte wbrew nim może liczyć na poklask większości obywateli. Wielu z nich bowiem oczekuje prostego i szybkiego rozwiązania trudnych spraw, a nie mnożenia obiekcji i wątpliwości.

2. Teza Roberta Michelsa „*Political parties*” 1915 „oligarchizacja nowoczesnej demokracji” – rządy elit organizacyjnych.

3. „Klasyczna teoria elit” Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto.

Dylemat Michelsa: jak być demokratą, skoro demokracja nie jest w rzeczywistości możliwa?

„Demokracja w sensie systemu podejmowania decyzji, w którym wszyscy członkowie albo obywatele grają aktywne role w ciągłym procesie, jest właściwie niemożliwa.

Elity organizacji generalnie nie mają zapewnionego długoterminowego piastowania stanowisk. Michels jasno pokazał techniczną niemożliwość zakończenia podziału między rządzącymi a rządzonymi wewnątrz społeczeństwa”. Elity polityczne i organizacyjne mają konkretne interesy grupowe, które stoją w sprzeczności z interesami ludzi, jakich reprezentują. Ale nawet jeśli zaakceptujemy wszystkie te punkty jako obowiązujące, nie przesądzają one o tym, że demokracja jest niemożliwa. Raczej wskazują potrzebę bardziej realistycznego rozumienia potencjału demokratycznego w złożonym społeczeństwie”.

(źródło cytatu: M. Saward, Demokracja, tłum. A. Burek, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2008, s. 56).

4. Liderzy partii proponują siebie wyborcom, a nie narzucają – to odróżnia demokrację od totalitaryzmu.

5. Fasadowość „rządów ludu”:

„demokracja nie oznacza i nie może oznaczać, że lud faktycznie rządzi, sprawuje władzę, w jakimkolwiek oczywistym sensie przypisywanym określeniom „lud” i „rządzić”. Demokracja oznacza jedynie, że ludzie mają możliwość zaakceptowania lub odmowy zaakceptowania tych, którzy mają rządzić. Demokracja oznacza rządy polityków”.

Lud nie decyduje, lud okazjonalnie uczestniczy w głosowaniu na kandydatów w rywalizacyjnych wyborach. Dlaczego?

Schumpeter: „typowy obywatel skoro tylko wkracza w sferę polityki, spada na niższy poziom sprawności umysłowej. Argumentuje on i analizuje w sposób, który w zastosowaniu do sfer swoich realnych interesów sam uznałby za infantylny. Staje się na powrót prymitywem. Jego myślenie nabiera cech emocjonalnych i asacyjnych”.

„Im słabszy jest element logiczny w procesach zachodzących w świadomości społecznej oraz im bardziej brakuje racjonalnego krytycyzmu i racjonalizującego wpływu osobistego doświadczenia i odpowiedzialności, tym większe się otwierają możliwości dla grup o ukrytych i często egoistycznych interesach. Grupy te mogą składać się z zawodowych polityków, rzeczników interesów gospodarczych, takich czy innych idealistów czy też po prostu z ludzi zainteresowanych politycznym widowiskiem”.

6. Polityka – rynek.

- Dostarczyciele dóbr politycy i partie polityczne.
- Wyborcy – konsumenci. Ale wyborca nie nabywa dobra, lecz usługę.
- Wybory dyscyplinują polityków. Teza mocno krytykowana.

Chociażby duopol władzy USA, opór przed zastosowaniem prawa antymonopolowego do polityki.

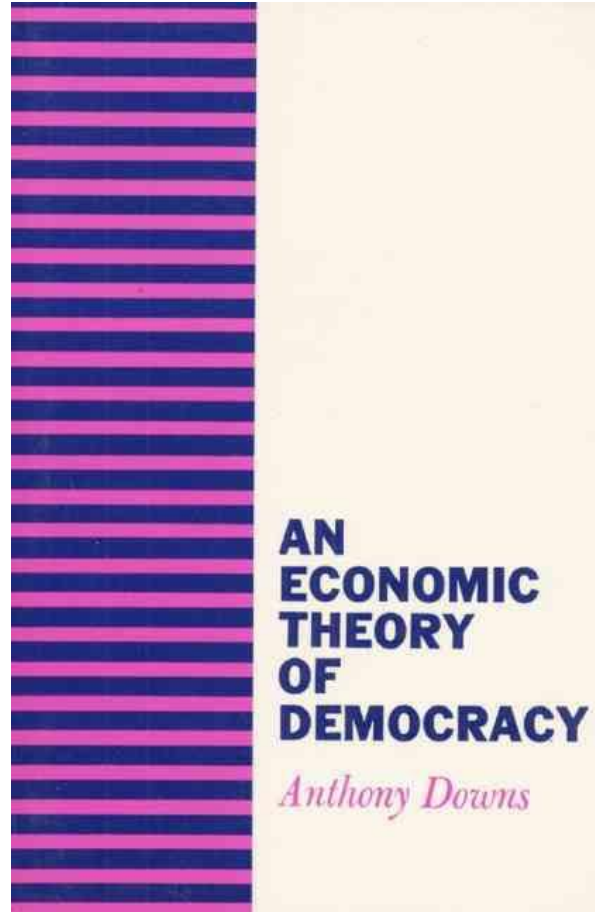
Powiązanie demokracji z zasadą większości.

Decyzja podjęta większością głosów w parlamencie jest legitymowana przez sam fakt opowiedzenia się za nią większością elity politycznej, niezależnie od tego, czy wyraża „wolę ludu”.

Rola mniejszości parlamentarnej.

7. S. Huntington: dodatkowy wymóg zasada alternacji władzy.

EKONOMICZNA TEORIA DEMOKRACJI ANTHONY'EGO DOWNSA 1930 -

Anthony Downs 1957 – An Economic Theory of Democracy

“W celu wyjaśnienia roli rządu w gospodarce, zarówno na poziomie normatywnym, jak i pozytywnym, ekonomiści muszą wziąć pod uwagę konstytucję polityczną danego społeczeństwa, zatem ekonomia i polityka powinny zostać zespolone w zunifikowaną teorię “działania społeczeństwa”.

- tak, jak istnieją różne teorie rynku, tak nie ma jednej, uniwersalnej teorii rządu;
- kontynuacja teorii J. Schumpetera – założenie; człowiek kieruje się interesem własnym, dąży do maksymalizacji użyteczności jednostki;
- metoda analizy systemu politycznego: ekonomiczna analiza rynku; proceduralna, a nie normatywna.

Założenia:

- 1) w wyborach odbywających się co jakiś czas partia lub koalicja partii jest upoważniona przez większość wyborców do sprawowania władzy przez jedną kadencję;
- 2) podczas wyborów każdy pełnoletni obywatel dysponuje w każdym głosowaniu jednym głosem;
- 3) nielegalne przejęcie władzy lub próby ograniczenia czynnego i biernego prawa wyborczego są niedopuszczalne;
- 4) istnieją, co najmniej dwie partie, które konkurują ze sobą w celu zdobycia władzy; (Schumpeter – wybory rywalizacyjne, wymóg konieczny istnienie partii opozycyjnej)

- 5) preferencje polityczne wszystkich obywateli można w spójny sposób uszeregować na skali od lewicowych do prawicowych;
- 6) preferencje wyborców są ściśle określone na skali politycznej: co oznacza, że jeśli uszereguje się wszystkie rozważane alternatywy na osi, to funkcja preferencji każdego wyborcy będzie miała tylko jedno maksimum (będzie funkcją wklęsłą);
- 7) partie są w miarę dobrze poinformowane o preferencjach politycznych wyborców;
- 8/ wyborcy są w miarę poinformowani o preferencjach politycznych partii (program, cele partii).

I. Analiza logiki głosowania:

> wyborca uszeregowuje partie polityczne kierując się oceną działań partii sprawującej władzę (subiektywna użyteczność)

➤ ocena stopnia wypełniania obietnic wyborczych i porównywanie działań władzy z tym, co proponują inne partie;

➤ podjęcie decyzji wyborczej: czynnik trendu i ocena działalności rządu w praktyce;

-problem: istnienie więcej niż dwóch partii (możliwość tworzenia koalicji – konieczność przewidywania zachowań wyborczych innych wyborów)

- każda decyzja wyborcy obciążona jest niepewnością (poziom zaufania wyborcy do trafności podejmowanej decyzji). Poziomy zaufania:

1/ rozwaga;

2/ wiedza kontekstowa – zależna od poziomu wykształcenia;

3/ informacja.

- Partie tworzą/ wykorzystują ideologie i strategie przywództwa.
- Ideologia to wyobrażenia o prawidłowym kształcie/ porządku społeczeństwa.

Rodzaje przywódców: partie polityczne, grupy interesów, agenci medialni.

> **Czynniki, które mają wpływ na decyzję (oddanie głosu) konkretnego wyborcy:**

- 1/ oczekiwane zróżnicowanie partii;
2. wpływ pojedynczego głosu na wynik wyborów;
- 3/ wartość demokracji dla wyborcy;
- 4/ ogólna frekwencja wyborcza.

Koszt udziału wyborcy w wyborach:

- 1/ koszty informacji (dostępu do informacji i percepcji informacji);
- 2/ bezpośrednie koszty udziału w wyborach.

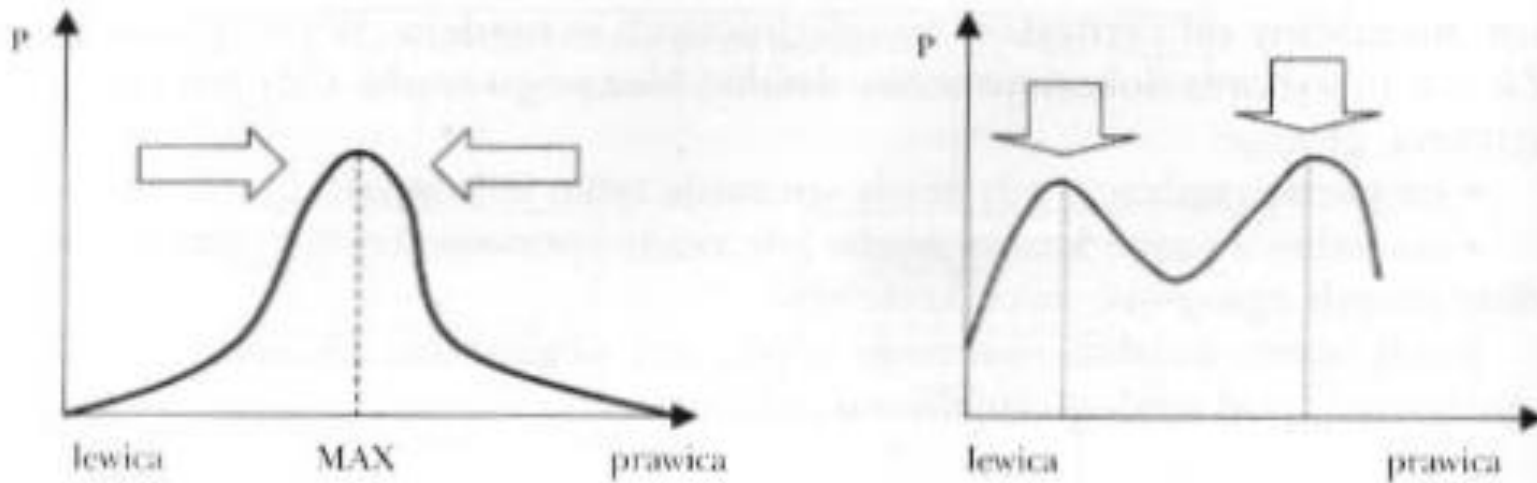
II. Konkurencja partii politycznych

1. partie rywalizują o głosy wyborców w celu zdobycia władzy i kontroli rządu;
2. cel partii – realizacja interesów jej członków przez zdobycie władzy;
3. partie tworzą programy, które mogą zdobyć, jak największą liczbę głosów;
4. najważniejszy czynnik – rozkład preferencji wyborców.

MODELE:

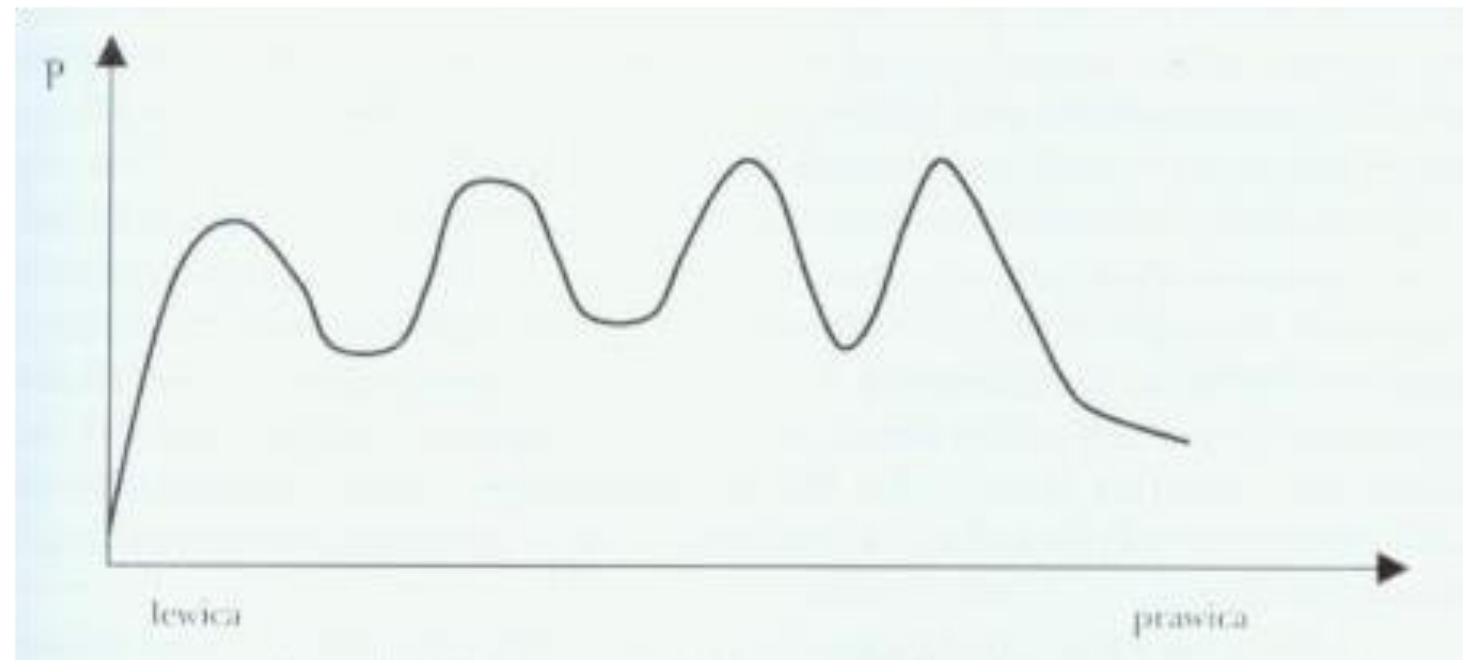
1/ jednowierzchołkowy w systemie dwupartyjnym – konwergencja programów partii

2/ dwuwierzchołkowy w systemie dwupartyjnym – polaryzacja elektoratu.

P oznacza poparcie wyborcze, oś pozioma – ewolucję programową partii.

Model czterowierzchołkowy

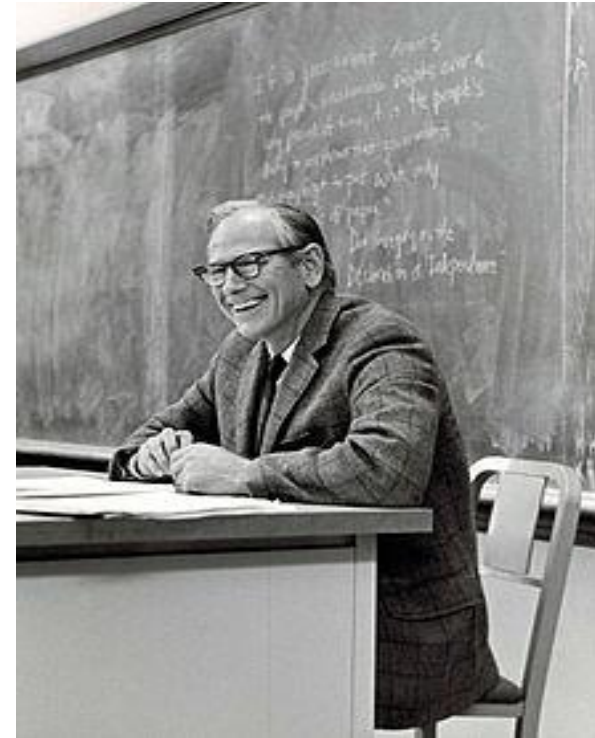
Konkluzje:

- 1/ główny cel polityków – zdobycie władzy, środek programy;
- 2/ w modelu jednowierzchołkowym – wspólne punkty programów rywalizujących partii; mniejsza rola ideologii;
- 3/ system wielopartyjny z koalicyjnym rządem jest mniej efektywny niż system dwupartyjny;
- 4/ zmiany ekonomiczne, społeczne mogą powodować zmianę preferencji wyborców i powstawanie nowych partii;
- 5/ rządy demokratyczne mają tendencję do redystrybucji dochodów na rzecz biedniejszej części społeczeństwa;

- 6/ decyzja wyborcy: ocena dokonań rządu w kwestiach społecznych na końcu kadencji, wielu wyborców nie posiada odpowiednich informacji (nie interesuje się polityką, ale głosuje); zależność wiedzy od poziomu dochodu;
- 7/ rola mediów w kształtowaniu opinii i decyzji wyborców;
- 8/ wyborcy o niższym dochodzie rzadziej głosują;
- 9/ w systemach politycznych, gdzie reguła są rządy koalicyjne – większość wyborców nie głosuje tak, jakby wybory były mechanizmem wyboru rządu.

Robert Dahl (1915 – 2014)

POLIARCHIA JAKO RZECZYWISTA DEMOKRACJA

1956 *A Preface to the Democratic Theory* – model empiryczny

demokracja to dynamiczne zjawisko, które składa się z następujących po sobie cyklicznie etapów: okresu przed wyborami, w trakcie wyborów, po wyborach i między nimi. Cel: realizacja zasad równości i większości.

Konieczne są:

W okresie wyborów:

- > możliwość wyrażania preferencji i wyboru pomiędzy alternatywami;
- > taka sama waga wyrażanych, przez każdego preferencji;
- > wybór konkretnej alternatywy na zasadzie większości.

W okresie przed wyborami (kampania wyborcza):

- > każdy ma możliwość wprowadzenia preferowanej alternatywy;
- > pluralizm informacji, zapewnienie możliwości zdobycia identycznej wiedzy na temat alternatyw

1989 *Demokracja i jej krytycy*

“Poliarchia może być rozumiana na wiele sposobów:

jako historyczny wynik prób demokratyzacji i liberalizacji instytucji politycznych państwa narodowego,

jako charakterystyczny rodzaj porządku historycznego czy ustroju różniącego się w znaczący sposób nie tylko od wszelkiego rodzaju systemów niedemokratycznych, ale też wcześniejszych demokracji na małą skalę; jako system (a la Schumpeter) kontroli politycznej, w której najwyżsi urzędnicy w rządzie państwa są nakłaniani, by modyfikować swoje sposoby działania tak, by zwyciężyć w wyborach w wyścigu politycznym z innymi kandydatami, partiami i grupami;

jako system praw politycznych; albo jako zespół instytucji niezbędnych dla procesów demokratycznych na wielką skalę”.

POLIARCHIA II 1965 – sądy konstytucyjne

Jakie warunki sprzyjają demokratycznym instytucjom?

Podstawowe warunki demokracji:

1. Kontrola nad wojskiem i policją sprawowana przez wybrane władze cywilne
2. Demokratyczne przekonania i kultura
3. Brak silnej zagranicznej kontroli wrogiej demokracji

Warunki sprzyjające demokracji:

4. Nowoczesna rynkowa gospodarka i nowoczesne społeczeństwo
5. Słabe tendencje do pluralizmu wielokulturowego

od 1979 r. model normatywno – empiryczny

fundamentem demokracji są wartości

- powszechne uczestnictwo w polityce wszystkich obywateli;**
- równość obywateli;**
- możliwość przeciwstawiania się polityce władz;**
- możliwość ich kontrolowania poprzez wybory**

Jakich instytucji politycznych potrzebuje duża demokracja?

Duża demokracja potrzebuje:

1. Wybieranych przedstawicieli
2. Wolnych, uczciwych i częstych wyborów
3. Wolności słowa
4. Różnorodnych źródeł informacji
5. Wolności stowarzyszania się
6. Inkluzywnego obywatelstwa

Teza podstawowa:

- **społeczeństwa homogeniczne – model większościowy**
- **społeczeństwa pluralistyczne – model konsensualny**